

Andreja Kavar-Vidmar

1. Interdisciplinarnost oziroma multidisciplinarnost socialnega dela

Socialno delo je interdisciplinarna oziroma multidisciplinarna veda. Med interdisciplinarnostjo in multidisciplinarnostjo (tudi pluridisciplinarnostjo - opredelitve so različne) je razlika v tem, da multidisciplinarnost pomeni povezovanje ali seštevanje odgovorov različnih disciplin na določeno vprašanje. Usposablja za sodelovanje različnih strokovnjakov pri reševanju zastavljenega problema, to je za timsko delo. Interdisciplinarnost pa sintetizira in integrira konstitutivne elemente dveh ali več znanosti oziroma profesij.¹

V sedanjem socialnem delu nastopa predvsem multidisciplinarnost: timsko delo, zbiranje, tehtanje in združevanje odgovorov različnih disciplin. Interdisciplinarnosti, to je sinteze različnih disciplin v novo vedo o socialnem delu, je manj. Vedno niti ni potrebna, ker so v socialnem delu pogoste situacije, ko je celo nujno ločevati med strokami, njihovimi metodami, pristojnostmi in odgovori na postavljeno vprašanje.

Tako imenovane "pomožne vede" se v socialno delo vključujejo na različne načine, odvisno od svoje vsebine, metod in strukture. Ena od pomožnih ved socialnega dela je pravo.

2. Povezanost prava in socialnega dela

Področje, kjer se srečujeta pravo in socialno delo, so potrebe človeka in iz njih izvirajoče pravice in obveznosti.. Pravo in socialno delo jih obravnavata vsako na svoj način.. Povezanost prava in socialnega dela je možno prikazati z več vidikov. Okvirno se izraža na treh ravneh: prvič, na vsebinski, to je v pravicah in obveznostih oziroma v materialnem pravu, drugič, na formalni, to je pri uveljavljanju pravic in obveznosti oziroma v procesnem pravu in tretjič, na teoretični, to je v vedi o socialnem delu oziroma v pravni znanosti.

Najbolj razvidna je vsebinska povezanost. Posamezne pravne panoge so v večji ali manjši meri zastopane v programih študija socialnega dela povsod, kjer je ta študij uveden. Socialne pravice so hkrati pravna kategorija

ter cilj oziroma vsebina socialnega dela in socialne politike.

Posebno mesto ima socialno pravo. Ob dogodkih in stanjih, ko posameznik, družina ali skupina ne morejo zadovoljiti svojih socialnih potreb ali z lastnimi močmi obvladati stanja, v katerem se znajdejo, imajo pravico do dajatev in storitev socialne varnosti, ki jih predvideva socialno pravo. Druge pravne panoge, ki posegajo na področje socialnega dela, so družinsko pravo, delovno pravo, kazensko pravo, ustavno pravo - zlasti temeljne pravice in svoboščine človeka - in druge, odvisno od pravnega sistema.

Kljub razlikam v pravnih sistemih večina držav priznava pravice, ki so vsebovane v Splošni deklaraciji o pravicah človeka, paktih OZN o državljanskih in političnih ter o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, v konvencijah MOD in v aktih drugih mednarodnih organizacij. Najbolj se pomen mednarodnega socialnega prava pokaže v težkih ekonomskih razmerah, ko sprejete mednarodne obveznosti marsikateri državi ne dovoljujejo, da bi znatneje znižala raven socialne varnosti. Tako sta mednarodno in nacionalno socialno pravo opora socialnemu delu in socialni politiki.

Procesno pravo je možno povezati z metodami socialnega dela. Postopek predpisuje, kako ravnati, da bodo cilji doseženi na najboljši način. Procesni instituti, ki varujejo interese šibkejšega v postopku in ki prispevajo k racionalnemu doseganju ciljev, so pomembni za oblikovanje teorije ravnanja socialnega dela.

Za socialno delo so poleg socialnih, ekonomskih in kulturnih pomembne tudi državljanske in politične pravice, posebno prepoved diskriminacije ter spoštovanje osebnostnih pravic. Slednje je tudi element etike socialnega dela.

Vrednote prava, ki jih obravnava pravna znanost, npr. pravičnost, enakopravnost, pravna varnost, so pomembne za razvoj vede o socialnem delu.

Po drugi strani tudi socialno delo in socialna politika vplivata na pravo z ugotavljanjem in izražanjem potreb ljudi v spreminjajočih se družbenih razmerah, z artikulacijo in integracijo interesov, ki se normativno izrazijo (kolikor so primeren predmet pravnega urejanja) v prej omenjenih panogah.

Gastiger, pravnik, definira socialno delo na takole: "Socialno delo je intervencija, to pomeni strokovni poseg v nek socialni sistem, na temelju diagnostičnega preudarka in s pomočjo ustreznih konceptov ravnanja, z

namenom odpraviti stanja, ki imajo značaj konfliktnosti."²

Gastiger meni, da je pravo eden od pogojev za skoraj vsako intervencijo socialnega dela, čeprav ne najpomembnejši.³ Poleg elementov drugih znanosti so nekatere vsebine pravnega sistema nujni del obsežnega intervencijskega znanja, ki omogoča poklicno udejstvovanje socialnih delavcev. Navaja štiri stične točke med intervencijo socialnega dela(vca) in pravom:

Pravno svetovanje kot intervencija, ki naj stranko seznanj z njenimi pravicami in dolžnostmi ter jo podpre pri njihovem uveljavljanju. Odločitev o tem, ali bo pravice uveljavila, je stvar stranke. Gre za preprosto obliko pravnega svetovanja, ki ga moramo ločiti od organizirane pravne pomoči, kakršno nudi na primer odvetništvo. V zahtevnejših primerih je naloga socialnega dela(vca) predvsem ta, da stranko napoti na pravi naslov po kvalificirano pravno pomoč.

Pravo kot pomožno sredstvo intervencije nastopi v primerih, ko daje pravni red stranki na voljo praktično pomoč, npr. denarne dajatve, ki podprejo ali omogočijo intervencijo (rešitev zadeve). Socialni delavec uporabi pravni sistem, da stranko poveže z naravnimi ali družbenimi viri.

Pravo kot meja intervencije je pomembno v primerih, ko je treba poseči v pravni položaj (status) stranke, da se rešijo posebno hudi problemi (npr. omejitve pravic staršev). V takih primerih odloča neodvisni sodnik, ki tehtja med interesi stranke, drugih oseb in širše skupnosti. S tem postavi mejo intervenciji socialnega dela(vca) v pravice stranke.

Pravno zavarovanje temeljev zaupanja se izraža v normah, ki prepovedujejo izdajanje zaupnih podatkov o stranki. Za intervencijo je nujno zaupanje, spoštovanje tajnosti, ki mora biti v interesu stranke zavarovano s pravnimi sredstvi (sankcijami).

Uporaba prava kot intervencije socialnega dela predstavlja nevarnost, da socialno delo (delavec) celotni poseg omeji na uporabo prava in pri tem zanemari možne prispevke oziroma odgovore drugih disciplin. Uporaba prava je tehnika, kako omejiti vsa vprašanja, celotno težavo stranke, na tista, ki so pravno relevantna. Gre za vprašanje, ali so izpolnjeni v zakonu predpisani pogoji, da nastopi predvidena pravna posledica.

V pravnih postopkih, ki zadevajo stranko (klienta), ima socialni delavec lahko zelo različne vloge. Poleg tega, da nastopa kot svetovalec ali zastopnik stranke, se lahko zgodi, da mora na zahtevo pristojnega organa dajati mnenja in poročila o stranki ali da je celo pristojen odločati o kakšni

njeni pravici.

Vprašanje je, ali je dajanje mnenj o stranki - ki so zanjo lahko usodna - ali odločanje o njenih pravicah sploh v skladu s socialnim delom kot "pomagajočim" poklicem. Socialni delavec je v takih primerih v podobnem položaju kot zdravnik, katerega naloga je prav tako pomoč pacientu, a včasih vendarle daje izvedeniška mnenja za sodišče, odobri ali odreče bolniški dopust in podobno.

Poznavanje prava ima za socialnega delavca v odnosu do stranke dvojni pomen:

- lahko pomaga stranki pri uveljavljanju njenih interesov,
- ve sam zase in zna pojasniti tudi stranki, kdaj dela "zanjo" in kdaj nastopa kot predstavnik institucije, javnega reda, izvrševalec strokovnih nalog, o katerih stranka ne more odločati.

3. Didaktična vprašanja

Pravno izobraževanje socialnih delavcev mora izhajati iz načinov uporabe prava v socialnem delu. Prikazali smo, da gre za multidisciplinarni in interdisciplinarni pristop.

Pravo je eno od sredstev, orodij socialnega dela. Socialni delavci morajo pravne panoge, ki so pomembne za socialno delo, dovolj dobro poznati, da lahko sodelujejo s pravniki v timskem delu in da lahko sami opravljajo določena pravna dejanja, tako kot pripadniki mnogih drugih poklicev, ki pri svojem delu uporabljajo pravne norme, čeprav niso pravniki. Socialni delavci morajo pridobiti tudi sposobnost evalvacije pravnih norm, znati oceniti vpliv obstoječih in predlaganih predpisov na življenjske razmere ljudi. Z ocenjevanjem obstoječih norm in s predlogi za pravno ureditev socialnih vprašanj socialno delo prehaja v socialno politiko.

V vzgojnoizobraževalnem procesu je prvi problem motivacija študentov socialnega dela za študij pravnih predmetov. Pomen motivacije za uspešen študij je splošno znan, pri vključevanju "tujerodnih" elementov v vzgojnoizobraževalni program pa je še posebno velik. Bodočim socialnim delavcem, ki so se odločili za "delo z ljudmi", pravni predmeti včasih zbujejo odpor, ker jih ne znajo povezati z bodočim delom v svoji stroki. Pogosto so jim sinonim za birokratski, tog in nehuman odnos do strank. Zato menimo, da je v vzgojnoizobraževalnem programu nujen "uvod v pravo za socialne delavce", ki naj razčisti odnos med strokama oziroma

disciplinama in prikaže instrumentalni pomen prava za socialno delo.

Izbor snovi, to je pravnih predmetov (panog) ali njihovih delov, mora biti prav tako prilagojen namenu. To ne pomeni skrajšanih tečajev, površnih informacij ali "poenostavljanja" pravnih vsebin, ampak poudarjanje in analizo tistih elementov, ki jih mora socialni delavec poznati. Celotni pouk pravnih predmetov mora biti povezan in osvetljen s problematiko in teorijo socialnega dela.

Študijske smotre delimo na psihomotorično, spoznavno in čustveno-socialno področje. V visokošolskih programih prevladuje spoznavno področje, za socialne delavce pa je zelo pomembno tudi čustveno-socialno. Na tem področju gre za razvijanje interesov, stališč do strokovnih in družbenih vprašanj, družbene angažiranosti, veselja do nadaljnega izpopolnjevanja v stroki, solidarnosti z soljudmi itd.⁴ Preprosto povedano, gre za to, da je socialni delavec naklonjen ljudem, kar si na VSSD v Ljubljani prizadevamo doseči z vključevanjem študentov v prostovoljno delo že ob začetku študija.

Študijske smotre za spoznavno področje je Bloom⁵ razdelil na šest stopenj: znanje, razumevanje, uporaba, analiza, sinteza in evalvacija. Menimo, da morajo socialni delavci na pravnem področju osvojiti stopnji znanja in razumevanja. Pri uporabi prava imamo situacije, ko socialni delavec opravlja določena pravna dejanja, kjer naj bi ostal na stopnji rutinskega reševanja pravnih problemov. Kreativna uporaba prava je predvsem delovno področje pravnikov. V primerih, ko prihaja do integracije elementov različnih strok, pa je kreativnost možna in potrebna pri pripadnikih vseh udeleženih disciplin.

V pravno izobraževanje socialnih delavcev je potrebno vgraditi višje študijske smotre, predvsem evalvacijo. Ta smoter je pomemben pri oblikovanju in pri spremembah predpisov, da se preprečijo nezaželene posledice na socialnem področju.

4. Sklep

Potreba po pravnem izobraževanju socialnih delavcev izhaja iz dejstva, da je pravo zelo pogosto pogoj za intervencijo socialnega dela. Odnosi med obema strokama in disciplinama so zapleteni in zahtevajo stalno ozaveščanje o nalogah in mejah prava v socialnem delu in socialnega dela v pravo. Pri pouku pravnih (in drugih) predmetov za socialno delo je treba

upoštevati specifičnost stroke in v študijski program uvajati oblike, ki omogočajo multidisciplinarnost, interdisciplinarnost in povezanost s prakso.

Literatura:

1. GYARMATY G., The teaching of the professions: an interdisciplinary approach, *Higer Education Review*, št. 18, 1986/2, str. 35
2. GASTIGER S., *Die Bedeutung des Rechts in der Sozialen Arbeit*, Lambertus Verlag, Freiburg v Breisgau, 1983, str. 85
3. GASTIGER S., prav tam, str. 87
4. MARENTIČ-POŽARNIK B., *Prispevek k visokošolski didaktiki*, DZS, Ljubljana 1987, str. 36
5. BLOOM B., (ur.), *Taxonomy of educational objectives. Classification of educational goals*. Handbook I: Cognitive domain, David McKay Comp. inc., New York 1956, nav. po: B. Marentič-Požarnik, prav tam

Dr. Andreja Kavar-Vidmar je redna profesorica na Višji šoli za socialne delavce v Ljubljani.